

РАЗХОДИТЕ ЗА ОТБРАНА В Р БЪЛГАРИЯ- СЪСТОЯНИЕ И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ СЪС СТРАНИТЕ В ЕС

доц. д-р Евгени ГЕНЧЕВ,
Тракийски университет, гр. Стара Загора

Assoc. Prof. Evgeni GENCHEV, PhD
Thracian University, Stara Zagora

Резюме: Разходи отбраната като цяло илюстрират оперативни способности на въоръжените сили на определена страна. Голяма част от литературата в тази област е насочена към изследване на взаимовръзките между разходите за отбрана и други икономически категории (икономически растеж, държавен дълг, БВП и т.н.).

В настоящата публикация е направен анализ на състоянието на разходите за отбрана в Р България за периода 2000-2015 година. Изследвани са основните тенденции, като ръст, относителен дял към държавните разходи, средни разходи на глава от населението и др. Проведен е сравнителен анализ на разходите за отбрана в България, със тези на останалите страни в ЕС. Данните за анализа са от базата на Международния институт по изследване проблемите за мира в Стокхолм

Ключови думи: разходи за отбрана, сигурност, сравнителен анализ, България, ЕС.

Summary: Defense spending as a whole illustrate the operational capabilities of the armed forces of a country. Much of the literature in this area is aimed to investigate the relationships between defense spending and other economic categories (economic growth, government debt, GDP, etc.).

This publication analyzes the state of defense spending in the Republic of Bulgaria for the period 2000-2015. Key trends are examined as growth, relative share to government spending, average costs per capita, etc. Comparative analysis was conducted of defense spending in Bulgaria with those of other EU countries. Data for the analysis are from the Stockholm International Peace Research Institute.

Keywords: defense-spending, security, comparative analysis, Bulgaria, EU.

Същност и значение на разходите за отбрана и сигурност

Сигурността на държавата и нейната отбрана е явление което може да се разглежда многостранно. От една страна, отбраната изисква постоянен поток на финансови средства и ресурси, а от друга страна винаги може да се постави въпроса дали те се управляват целесъобразно и ефективно.

Според Международния институт по изследване проблемите за мира в Стокхолм, разходите за отбрана включват всички текущи и капиталови разходи за¹ :

- въоръжените сили, включително тези по поддържане на мира сили;
- министерствата на отбраната и други правителствени агенции, ангажирани с пряко с отбраната и националната сигурност;

¹ http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/definitions

- полувоенни сили, които по преценка на държавата могат да бъдат обучени, оборудвани и пригодени за военни операции;

Според закона за отбраната и въоръжените сили на Република България чл. 6. (1) отбраната осигурява²:

- създаване, поддържане и използване на необходимите ресурси на страната за формиране и поддържане на стабилна среда за сигурност;
- защита на територията и населението при военни заплахи и във военно време;
- създаване, поддържане и управление на националните ресурси и средства за отбрана на страната извън ресурсите и средствата по стратегическите и оперативните планове на въоръжените сили.

Информацията за разходите за отбрана може да бъде използвана по различен начин и от различни ползватели, като правителствени и неправителствени организации, дипломати, изследователи в университети и научни институти, международни организации – Световната банка и Международния валутен фонд и др.

Анализът на разходите за отбрана и сигурност може да бъде свързан с различни цели:

- За да се оцени икономическата тежест на военните сили на страната върху цялата икономика;
- За да се преценят правителствените приоритети, чрез сравняване на разходите за отбрана с разходите за други сектори като здравеопазване и образование, както и промените в относителния им дял за определен период от време;
- За провеждане на изследвания, свързани с влиянието на разходите за отбрана върху други макроикономически променливи, като икономически растеж.

Според последните доклади³ на Министерството на отбраната на Р България – международната среда се характеризира с динамични и противоречиви изменения, които пораждат трудно предвидими рискове и заплахи за международната и националната сигурност на Република България. Тези рискове се пораждат от няколко посоки:

- Кризата в Украйна има дестабилизиращ ефект по отношение на регионалната сигурност;
- Увеличеният брой бежанци у нас, които създават предпоставки за наличие на лица, свързани с терористични и криминални организации;
- Увеличеният риск от международния тероризъм във връзка с събитията в Париж, Брюксел и др.

Анализ на разходите за отбрана по различни критерии

Разходите за отбрана могат да бъдат анализирани от множество аспекти.

1.Разходи за отбрана – отношение към БВП

² ЗАКОН за отбраната и въоръжените сили на Република България, изм. и доп., бр. 1 от 3.01.2014 г. - http://www.mod.bg/bg/doc/zakoni/20140225_ZOVSRB.pdf

³ДОКЛАД ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА ОТБРАНАТА И ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ, 2014, 2015 - http://www.md.government.bg/bg/doc/drugi/20150327_Doklad_MO_2014.pdf, 20160330_Doklad_Systoqnie_2015.pdf

Нека първо се спрем на отношението на разходите за отбрана към brutния вътрешен продукт – БВП на страната. Ако се разгледат като отношение към БВП, ние ще се намираме на едно от първите места в ЕС.

Таблица 1. Дял на разходите за отбрана към БВП в ЕС за периода 2000-2015 г.

Страна	Отношение на разходите за отбрана към БВП в %	Място в класацията
Гърция	2,78	1
Франция	2,34	2
Великобритания	2,27	3
България	2,16	4
...
Малта	0,65	26
Ирландия	0,56	27
Люксембург	0,56	28

Източник: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

Най-високи разходи за отбрана в ЕС за целия период поддържат Гърция - 2,78% от БВП и Франция - 2,34 на сто от БВП. България е на 4-то място по този показател с дял от 2,16%. Най-ниски са разходите за отбрана в Ирландия и Люксембург - по 0,56% , както и в Малта 0,65% от БВП.

Според данни на Министерството на отбраната за постигане на оптимален баланс между необходимите отбранителни способности и изпълнение на мисиите и задачите на въоръжените сили за периода 2015-2020 г. е необходимо предоставянето на бюджет на Министерство на отбраната не по-малък от 1,35 на сто от БВП в периода 2016 - 2018 г., и не по-малък от 1,5 на сто от БВП от 2019 г. до 2020 г.

2.Разходи за отбрана – средно на човек от населението

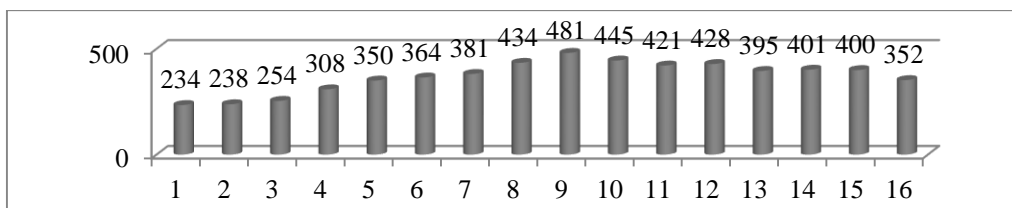
Разглеждайки този показател нека да обърнем внимание на следващата таблица.

Таблица 2. Разходи за отбрана на човек от населението в ЕС за периода 2000-2015 г.

Страна	Разходи на човек в щатски долари	Място в класацията
Великобритания	873	1
Франция	845	2
Дания	689	3
...		
Литва	103	26
България	99	27
Румъния	97	28
Общо за страните	368	

Източник: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

Нека за променливи вземем разходите за отбрана на човек за периода от 16 години 2000-2016 г. По тази класация страната ни заема предпоследното 27-мо място от 28 страни. Това разбира, е обвързано и с размера на финансовите средства, които се заделят за отбрано и сигурност в държавния бюджет.

Фиг.1. Динамика на средните разходи на човек в ЕС за периода 2000-2015 г.

Най-високи разходи за отбрана средно на глава от населението е имало през 2008 г. 481 долара. За първите 8 години на анализирания период се наблюдава тенденция на постоянно покачване на разходите за отбрана. През последните години имаме лек спад и са достигнати нива, аналогични с тези през 2005г.

Ако проведем клъстерен анализ, като предварително зададем формиране на три групи: страни със високи разходи на човек от населението, със средни разходи и такива с ниски ще получим следното разделяне (виж таб.3):

Таблица 3. Клъстеризация на страните от ЕС в зависимост разходите им за отбрана на човек

	Страни със високи разходи на човек - общо 3 държави	Страни със средни разходи на човек- общо 11 държави	Страни с ниски разходи на човек- общо 14 държави
Членове на клъстера	Великобритания	Гърция	Малта
	Франция	Финландия	...
	Дания	Белгия	Литва
		...	България
		Италия	Румъния
		Германия	

Освен България, в тази група попадат общо 14 страни, които се отличават от останалите 14. За да придобием представа за тези различия да обърнем внимание на характеристиките на формираните клъстери по години в табл.4.

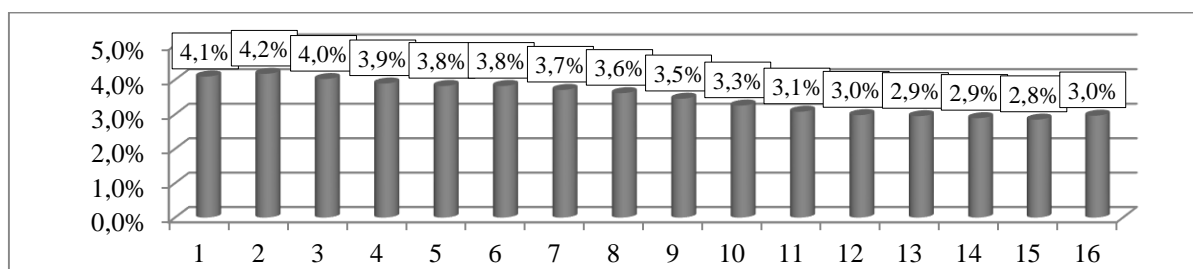
Таблица 4. Окончателни клъстерни центрове

Година/ Група	Страни със високи разходи на човек - общо 3 държави	Страни със средни разходи на човек- общо 11 държави	Страни с ниски разходи на човек- общо 14 държави	Отношение на разходите в страните с високи към тези с ниски
2000	534,0	338,8	88,0	6,1
2001	537,0	336,6	96,2	5,6
2002	586,0	346,2	110,3	5,3
2003	706,0	422,2	133,9	5,3
2004	802,3	477,4	153,1	5,2
2005	796,7	491,0	172,1	4,6
2006	839,7	500,8	188,8	4,4
2007	929,3	560,4	228,0	4,1
2008	986,3	620,7	262,2	3,8
2009	916,3	591,5	227,9	4,0
2010	895,7	567,2	204,4	4,4
2011	917,7	575,2	207,6	4,4
2012	874,3	521,7	193,4	4,5
2013	861,3	537,3	195,7	4,4
2014	904,0	518,4	198,1	4,6
2015	752,7	445,7	192,6	3,9

Вижда се, че за анализирания период отношението между тези с най-висок разход за отбрана и тези с най-нисък намалява от 6,1 до 3,9 пъти през 2015 г. Следователно имаме намаляване степента на диференциация между отделните страни в ЕС.

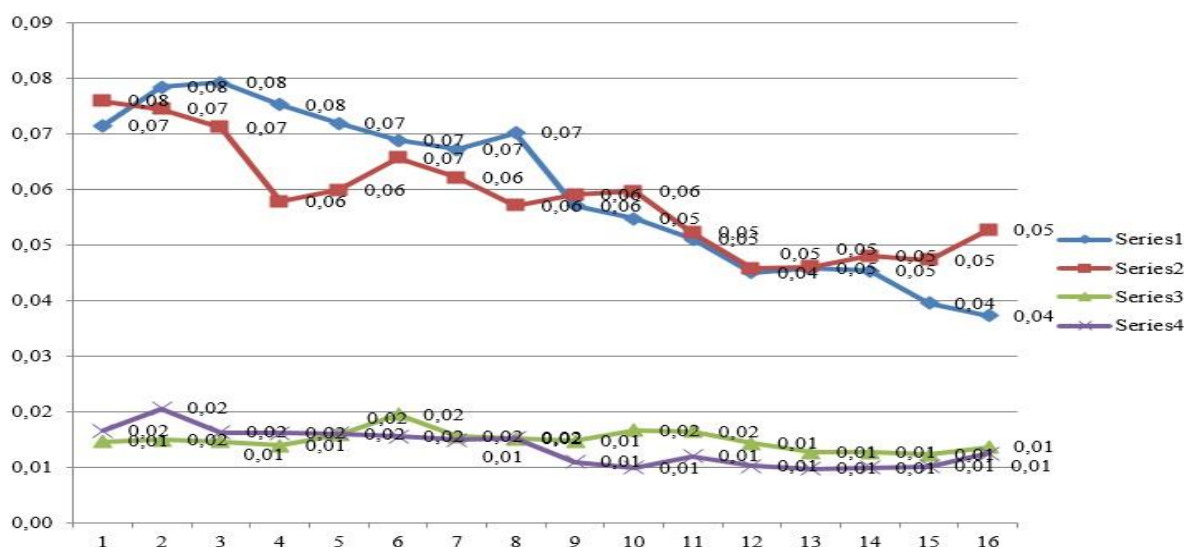
3. Разходите за отбрана в ЕС, като дял от държавните разходи

Разходите за отбрана в ЕС, като дял от правителствените разходи бележат трайна тенденция на спад. През периода 2000-02 г. те са били над 4%. За следващия 10 годишен период те постоянно са се снижавали, като през 2012г за пръв път са стигнали нива от 3%. Най-ниска стойност се наблюдава през 2014 г. едва от 2,8%. Вижте фиг.2.

Фиг.2. Разходите за отбрана в ЕС, като дял от държавните разходи

Как стоят нещата по този показател? Нека да разгледаме следната фиг.3:

Легенда: Серия 1 – България, Серия 2 – Германия, Серия 3- Унгария, Серия 4 - Дания

Фиг.3. Отношение на разходите за отбрана в ЕС към държавните разходи

България е на първо място по дял на разходите за отбрана в ЕС, които средно за 16-годишния период съставят 6% от държавните разходи. На второ място е Германия с 5,8%. На дъното на тази класация са Швеция, Унгария и Дания с съответно 1,5%, 1,5 и 1,4%. Средно държавите в ЕС отделят по около 3,5% от държавния си бюджет за разходи за отбрана през новото хилядолетие.

Изводи

В зависимост от избрания критерий за оценка на разходите за отбрана България в сравнение с останалите страни в ЕС се намира на двата полюса на класациите:

- Първо място по отделени средства като процент от държавния бюджет (6%) за отбрана и сигурност в ЕС за периода 2000-15 година;

•Предпоследно 27-мо място от общо 28-те страни в ЕС по разходи за отбрана на глава от населението.

Използвана литература:

1. Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България, изм. и доп., бр. 1 от 3.01.2014 г. - http://www.mod.bg/bg/doc/zakoni/20140225_ZOVSRB.pdf
2. Доклади за състоянието на отбраната и въоръжените сили на РБългария за 2014 и 2015 година - Министерство на отбраната
3. http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database,
http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/definitions